

NUMERICKÉ METODY

Dana Černá

<http://www.fp.tul.cz/kmd/>

Katedra matematiky a didaktiky matematiky

Technická univerzita v Liberci

NUMERICKÁ INTEGRACE

Úloha: Vypočtěte

$$\int_a^b f(x) dx,$$

kde $a, b \in \mathbb{R}$.

Metody výpočtu:

- Výpočet pomocí primitivní funkce k funkci f (symbolický výpočet)
- Výpočet pomocí Taylorovy řady funkce f
- Numerická integrace

Numerická integrace funkce jedné proměnné se také nazývá **kvadratura**. Numerická integrace funkce více proměnných se také nazývá **kubatura**.

NUMERICKÁ INTEGRACE

Daný integrál budeme počítat přibližně pomocí součtu:

$$I(f) = \int_a^b f(x) dx \approx \sum_{i=0}^n w_i f(x_i),$$

kde $x_i \in [a, b]$ se nazývají **uzly**, $w_i \in \mathbb{R}$ se nazývají **váhy**.

Výraz na pravé straně se nazývá **kvadrurní vzorec**, označíme $Q(f) = \sum_{i=0}^n w_i f(x_i)$.

Chybu budeme definovat předpisem $E_n(f) = I(f) - Q(f)$.

Řekneme, že kvadrurní vzorec $Q(f)$ je **řádu k** , jestliže platí

$$E_n(P(x)) = 0,$$

pro všechny polynomy P stupně nejvýše k .

(JEDNODUCHÉ) NEWTON-COTESOVY VZORCE

Definujme **krok metody** $h = (b - a) / n$. Budeme uvažovat **ekvidistantní uzly** $x_i = a + ih$, $i = 0, \dots, n$, nebo $x_i = a + (i - \frac{1}{2}) h$, $i = 1, \dots, n$. Potom

$$\int_a^b f(x) dx \approx \int_a^b P_n(x) dx,$$

kde P_n je Lagrangeův interpolační polynom stupně n pro funkci f a dané uzly.

Tento polynom lze vyjádřit v tzv. **Lagrangeově tvaru**

$$P(x) = \sum_{i=0}^n l_i(x) f(x_i),$$

kde

$$l_i(x) = \frac{\prod_{j=0, j \neq i}^n (x - x_j)}{\prod_{j=0, j \neq i}^n (x_i - x_j)}.$$

Platí

$$\begin{aligned}\int_a^b f(x) dx &\approx \int_a^b P_n(x) dx \\ &= \int_a^b \sum_{i=0}^n l_i(x) f(x_i) dx \\ &= \sum_{i=0}^n f(x_i) \int_a^b l_i(x) dx.\end{aligned}$$

Newtonovy-Cotesovy vzorce mají tvar

$$\int_a^b f(x) dx \approx \sum_{i=0}^n w_i f(x_i), \quad \text{kde } w_i = \int_a^b l_i(x) dx.$$

Newton-Cotesovy vzorce mají pro danou volbu ekvidistantních uzlů maximální řád.

Při interpolaci polynomy vyšších stupňů může dojít k velkým chybám na okrajích intervalu, proto se Newton-Cotesovy vzorců vyšších řádů příliš nepoužívají.

Pro konkrétní volbu stupně Lagrangeova interpolačního polynomu a volbu uzlů dostaneme konkrétní metodu:

- $n = 0$ Obdélníkové pravidlo
- $n = 1$ Lichoběžníkové pravidlo
- $n = 2$ Simpsonovo pravidlo (Simpsonovo 1/3 pravidlo)
- $n = 3$ Simpsonovo 3/8 pravidlo

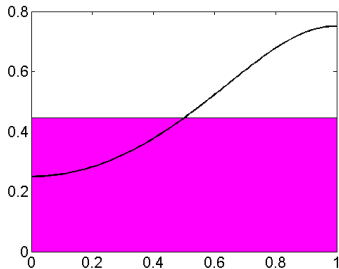
1. OBDÉLNÍKOVÉ PRAVIDLO

Pro $n = 0$ a $x_0 = \frac{a+b}{2}$ má Lagrangeův interpolační polynom tvar

$$P_0(x) = f\left(\frac{a+b}{2}\right),$$

z toho odvodíme kvadrurní vzorec

$$\int_a^b f(x) dx \approx \int_a^b P_n(x) dx = (b-a) f\left(\frac{a+b}{2}\right),$$

Je-li $f \in C^2([a, b])$, potom existuje $\xi \in [a, b]$ takové, že pro chybu platí

$$E_0(f) = \int_a^b f(x) - P_0(x) dx = \frac{f^{(2)}(\xi)}{24} (b - a)^3.$$

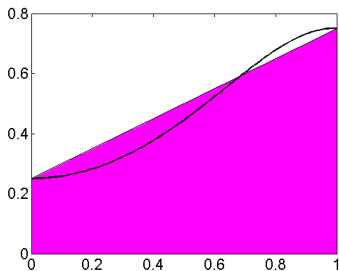
2. LICHOBĚŽNÍKOVÉ PRAVIDLO

Pro $n = 1$, $x_0 = a$, $x_1 = b$, má Lagrangeův interpolační polynom tvar

$$P_1(x) = f(a) \frac{(x-b)}{(a-b)} + f(b) \frac{(x-a)}{(b-a)},$$

z toho odvodíme kvadraturní vzorec

$$\int_a^b f(x) dx \approx \int_a^b P_1(x) dx = \frac{f(a) + f(b)}{2} (b-a),$$

Je-li $f \in C^2([a, b])$, potom existuje $\xi \in [a, b]$ takové, že pro chybu platí

$$E_1(f) = -\frac{f^{(2)}(\xi)}{12} (b-a)^3.$$

3. SIMPSONOVO PRAVIDLO

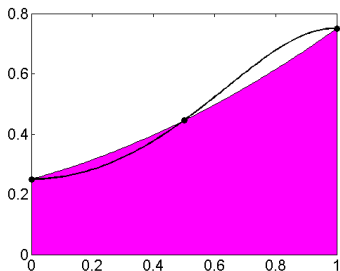
Pro $n = 2$, $x_0 = a$, $x_1 = \frac{a+b}{2}$, $x_2 = b$, má Lagrangeův interpolační polynom tvar

$$P_2(x) = f(x_0) \frac{(x-x_1)(x-x_2)}{(x_0-x_1)(x_0-x_2)} + f(x_1) \frac{(x-x_0)(x-x_2)}{(x_1-x_0)(x_1-x_2)} + f(x_2) \frac{(x-x_0)(x-x_1)}{(x_2-x_0)(x_2-x_1)},$$

z toho odvodíme kvadrurní vzorec

$$\int_a^b f(x) dx \approx \int_a^b P_2(x) dx = \frac{h}{3} \left(f(a) + 4f\left(\frac{a+b}{2}\right) + f(b) \right),$$

kde $h = (b-a)/2$ je vzdálenost mezi uzly.

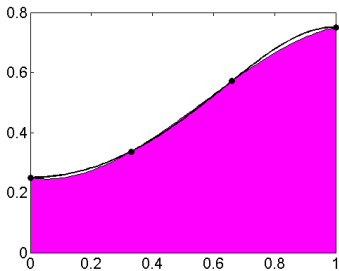
Je-li $f \in C^4([a, b])$, potom existuje $\xi \in [a, b]$ takové, že pro chybu platí

$$E_2(f) = \frac{f^{(4)}(\xi)}{90} \left(\frac{b-a}{2}\right)^5.$$

4. SIMPSONOVO 3/8 PRAVIDLO

Pro $n = 3$, $h = \frac{b-a}{3}$, $x_0 = a$, $x_1 = a + h$, $x_2 = a + 2h$, $x_3 = b$,
dostaneme kvadrturní vzorec

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{3h}{8} \left(f(a) + 3f\left(\frac{2a+b}{3}\right) + 3f\left(\frac{a+2b}{3}\right) + f(b) \right),$$

Je-li $f \in C^4([a, b])$, potom existuje $\xi \in [a, b]$ takové, že pro chybu platí

$$E_3(f) = \frac{3f^{(4)}(\xi)}{80}h^5.$$

1. (SLOŽENÉ) OBDÉLNÍKOVÉ PRAVIDLO

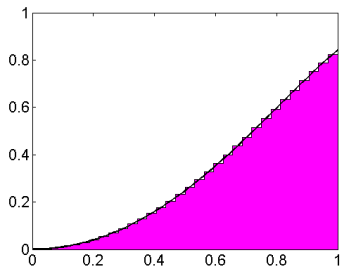
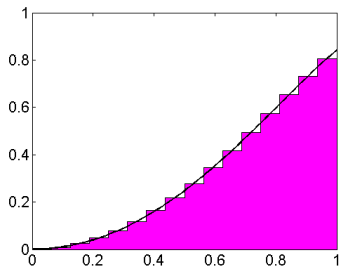
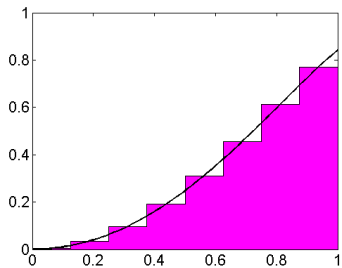
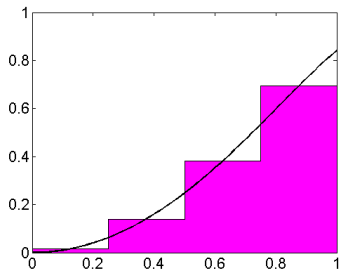
Rozdělíme interval $[a, b]$ na m podintervalů stejné délky $h = \frac{b-a}{m}$, označíme středy podintervalů $x_1, \dots, x_m$, tj. $x_i = a + (i - 1/2)h$, a na každém podintervalu použijeme obdélníkové pravidlo, dostaneme tzv. **složené obdélníkové pravidlo**

$$\int_a^b f(x) dx \approx h \sum_{i=1}^m f(x_i),$$

Je-li $f \in C^2([a, b])$, potom existuje $\xi \in [a, b]$ takové, že pro chybu platí

$$E_m(f) = \frac{f^{(2)}(\xi)}{24} (b-a) h^2.$$

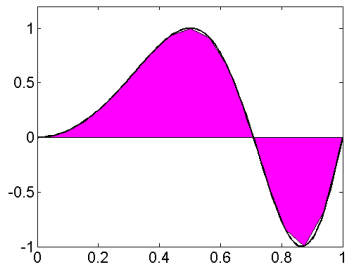
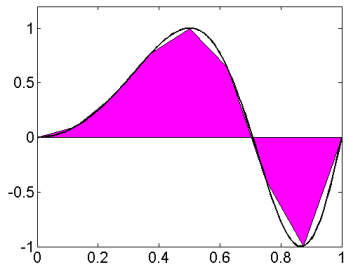
2. (SLOŽENÉ) LICHOBĚŽNÍKOVÉ PRAVIDLO

Rozdělíme interval $[a, b]$ na m podintervalů stejné délky $h = \frac{b-a}{m}$, označíme $x_i = a + ih$, $i = 0, \dots, m$ a na každém podintervalu použijeme lichoběžníkové pravidlo, dostaneme tzv. **složené lichoběžníkové pravidlo**

$$\int_a^b f(x) dx \approx h \left(\frac{f(x_0)}{2} + f(x_1) + \dots + f(x_{m-1}) + \frac{f(x_m)}{2} \right)$$

Je-li $f \in C^2([a, b])$, potom existuje $\xi \in [a, b]$ takové, že pro chybu platí

$$E_m(f) = -\frac{f^{(2)}(\xi)}{12} (b-a) h^2.$$

3. (SLOŽENÉ) SIMPSONOVO PRAVIDLO

Rozdělíme interval $[a, b]$ na m podintervalů stejné délky $h = \frac{b-a}{m}$, m je sudé, označíme $x_i = a + ih$, $i = 0, \dots, m$ a na každém podintervalu $[x_{2i}, x_{2i+2}]$ použijeme jednoduché Simpsonovo pravidlo, dostaneme tzv. **složené Simpsonovo pravidlo**

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{h}{3} (f(x_0) + 4f(x_1) + 2f(x_2) + \dots + 4f(x_{m-1}) + f(x_m))$$

Je-li $f \in C^4([a, b])$, potom existuje $\xi \in [a, b]$ takové, že pro chybu platí

$$E_m(f) = -\frac{f^{(4)}(\xi)}{180} (b-a) h^4.$$

4. (SLOŽENÉ) SIMPSONOVO 3/8 PRAVIDLO

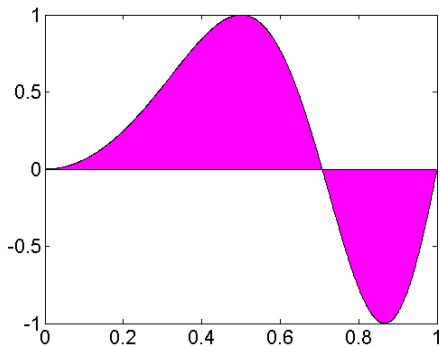
Rozdělíme interval $[a, b]$ na m podintervalů stejné délky $h = \frac{b-a}{m}$, m je dělitelné 3, označíme $x_i = a + ih$, $i = 0, \dots, m$ a na každém podintervalu $[x_{3i}, x_{3i+3}]$ použijeme jednoduché Simpsonovo 3/8 pravidlo, dostaneme tzv. **složené Simpsonovo 3/8 pravidlo**

$$\int_a^b f(x) dx \approx \frac{3h}{8} \left[f(x_0) + f(x_m) + 3 \sum_{k=1}^{m/3} (f(x_{3k-1}) + f(x_{3k-2})) + 2 \sum_{k=1}^{m/3-1} f(x_{3k}) \right]$$

Je-li $f \in C^4([a, b])$, potom pro chybu platí

$$E_m(f) = -\frac{3f^{(4)}(\xi)}{80} (b-a) h^4.$$

PŘÍKLAD: Vypočtete $\int_0^1 \sin(2\pi x^2)$.

m	obdélníkové	lichoběžníkové	Simpsonovo
16	0.16962518890597	0.17584107153707	0.17152825575011
32	0.17119420389884	0.17273313022152	0.17169714978300
64	0.17157986357475	0.17196366706018	0.17170717933974
128	0.17167587226279	0.17177176531747	0.17170779806989
256	0.17169984913705	0.17172381879013	0.17170783661435
512	0.17170584177594	0.17171183396359	0.17170783902141
1024	0.17170733983695	0.17170883786976	0.17170783917182
2048	0.17170771434604	0.17170808885336	0.17170783918122